

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU

Taru Johanna Kiiski

NUORISORANGAISTUKSELLA
RIKOLLISUUTTA VASTAAN

Liiketalous ja matkailu

2009

ALKUSANAT

Työni on valmistunut noin vuoden mittaisen prosessin aikana kesien 2008 ja 2009 välillä. Vuosi sitten uskoin löytäneeni hyvän aiheen opinnäytetyön tekemiseen, joten miksi olisi pitänyt jäädä odottelemaan. Kiireettömällä aikataululla minulla oli hyvin aikaa etsiä materiaalia työhöni ja myös valita kursseja toisiaan tukeviksi kokonaisuuksiksi. Nyt, vuodenmittaisen alkuinnostuksen jälkeen olen yhä tyytyväinen aihevalintaani. Työ on ollut palkitsevaa ja avannut silmiäni uusille asioille.

Opinnäytetyöni ohjaava opettaja Tuula Hartman saa kiitokset joustavuudesta etäopiskelun suhteen. Kiittää haluan myös työharjoittelupaikkani, nykyisen työpaikkani toimitusjohtajaa, asianajaja Heikki Berglundia, joka antoi hyvän vinkin työni tekemiseen.

Sydämeistäni lämmöllä kiitän puolisoani Villeä, jonka olemassaolon innoittamana sain tämän työni energisesti alkuun ja hyvillä mielin loppuun.

Tampereella 28.5.2009

Taru Kiiski

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
Liiketalouden koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Taru Kiiski
Opinnäytetyön nimi	Nuorisorangaistuksella rikollisuutta vastaan
Vuosi	2009
Kieli	Suomi
Sivumäärä	48
Ohjaaja	Tuula Hartman

Tämän työn tarkoituksena on tarkastella nuorille rikoksentekijöille kehitettyä uutta rangaistusmuotoa, nuorisorangaistusta. Samalla pyritään selvittämään nuorisorangaistuksen tarpeellisuutta ja käytettävyyttä.

Nuorisorangaistus on tarkoitettu tuomittavaksi alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta. Rangaistus sisältää valvontaa, sosiaalista toimintakykyä edistäviä ohjelmia, kuten rikoskeskusteluita, sekä työelämään perehdytystä. Nuorisorangaistuksen vahvuuksina ovat sen muokattavuus yksilöllisesti nuoren tarpeiden mukaan sekä intensiivisyys.

Käyttäen apuna olemassa olevaa kirjallisuutta, lakeja esitöineen ja Tilastokeskusta pyrin selvittämään, minkä takia nuorisorangaistusta käytetään niin vähän. Syitä siihen ilmeni useita. Ensinnäkin, läheskään kaikki nuoret eivät ole soveltuvia nuorisorangaistukseen esimerkiksi päihdeongelman tai negatiivisen asenteen vuoksi. Tämä uusi rangaistusmuoto on vielä vieras myös tuomioistuimissa työskenteleville, jolloin sitä ei osata ehdottaa vaihtoehdoksi nuorta tuomittaessa. Lisäksi nuorisorangaistus vaatii huomattavasti taloudellisia resursseja sekä tiivistä yhteistyötä eri tahojen, kuten sosiaaliviranomaisten ja Kriminaalihuoltolaitoksen kanssa.

Asiasanat	nuoret rikoksentekijät, rikollisuus, rangaistukset, nuorisorikollisuus, nuorisorangaistus
-----------	---

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Liiketalouden koulutusohjelma

ABSTRACT

Author	Taru Kiiski
Title	Against Crime with Juvenile Punishment
Year	2009
Language	Finnish
Pages	48
Name of Supervisor	Tuula Hartman

The aim of thesis purpose was to study juvenile punishment, which is a new form of punishment made for juvenile offenders. Also the necessity and the usability of juvenile punishment were studied.

Juvenile punishment is made for those juvenile offenders who have been under 18 years old when the crime was committed done. The punishment includes supervision, different programs, like conversations about crime and criminal behavior, and also an introduction to working life. The strengths of juvenile punishment are the possibility to tailor the punishment to fit the offender's needs.

The aim was to study, why it is so unpopular to use juvenile punishment. Existing literature, laws, legislative history and Statistics Finland was used in the study. First, the juvenile is not always suitable for juvenile punishment, for example, he or she may have a drug problem. This new form of punishment is also unfamiliar in many courts. Also, juvenile punishment needs a significant amount of financial resources and co-operation between many organizations.

Keywords	Juvenile Offender, Criminality, Punishment, Juvenile Delinquency, Juvenile Punishment
----------	---

SISÄLLYS

ALKUSANAT	2
TIIVISTELMÄ	3
ABSTRACT	4
SISÄLLYS	5
1 JOHDANTO	8
1.1 Työn tarkoitus.....	8
1.2 Suunnitelmat ja rajaukset	9
1.3 Määritelmät	9
2 NUORISORIKOLLISUUS.....	11
2.1 Nuorten tekemät rikokset	12
2.2 Rikosten uusiminen	14
2.3 Muut rangaistuslajit nuorille	16
2.4.1 Sakko	16
2.4.2 Ehdollinen vankeus.....	17
2.4.3 Ehdoton vankeus.....	18
2.4.4 Sovittelu	18
2.4.5 Nuorisorangaistus	19
2.4.6 Yhdyskuntapalvelu	19
2.4.7 Toimenpiteistä luopuminen	19
3 NUORISORANGAISTUS.....	21
3.1 Miksi nuorisorangaistus kehitettiin?	22

3.2 Ennen tuomiota.....	22
3.3 Toimeenpanosuunnitelma.....	23
3.4 Rangaistuksen keskeytyminen	24
4 RANGAISTUKSEN SISÄLTÖ.....	26
4.1 Valvonta	26
4.2 Sosiaalista toimintakykyä edistävät ohjelmat.....	27
4.2.1 Rikoskeskustelut	27
4.2.2 Motivoivat keskustelut.....	28
4.2.3 Sosiaalisten taitojen kehittäminen	29
4.2.4 Suuttumuksen hallinta.....	29
4.2.5 Liikennekeskustelut	30
4.2.6 Päihdekeskustelut.....	30
4.2.7 Yhteiskuntaosio	31
4.3 Työelämään perehdyttäminen	31
5 KOKEILU VUOSINA 1997–2004.....	33
5.1 Mitä muutoksia tehtiin?.....	34
6 MUKANA OLEVAT TAHOT	37
6.1 Rikosseuraamusvirasto	37
6.2 Kriminaalihuoltolaitos	37
6.3 Sosiaaliviranomaiset.....	38
6.4 Kris ry ja Havahdutus-ohjelma.....	39

7 ANNETUT NUORISORANGAISTUKSET	41
7.1 Kokeilun ulkopuoliset käräjäoikeudet.....	42
7.2 Syitä vähäiseen käyttöön	43
8 YHTEENVETO	45
LÄHDELUETTELO	47

1 JOHDANTO

Hyvän, itselle mieluisan aiheen löytäminen ei tässä tapauksessa ollut vaikeaa. Aloitin kirjallisuuden lukemisen ja muiden pohjatöiden tekemisen jo noin vuosi sitten, joten ideoita on ollut hyvin aikaa kypsytellä. Oikeastaan innostus ja ideat ovat kasvaneet kuin vyyhti, kun jossain vaiheessa ymmärsin, kuinka moni asia aiheeseeni liittyy ja kuinka voin yhdistellä eri oppialueita. Oikeudenaloista rikosoikeus on ollut mielenkiintoisin koko opiskeluajan, joten oli luontevaa etsiä opinnäytetyön aihetta sieltä. Samaan aikaan suoritin sosiaalialan opintoja, ja erityisesti nuorten rikollisuus alkoi kiehtoa. Tunnen, että nuorisorikollisuudessa on valtavasti tutkittavaa ja niin paljon opittavaa.

Opinnäytetyön mittasuhteet ja aika huomioonottaen totesin nuorisorangaistuksen olevan loistava valinta. Oma mielenkiinto asian tutkimiseen on riittänyt alusta loppuun asti, ja nuorisorangaistuksessa on tutkimuksen kannalta merkittävää uutuusarvoa. Nuorisorangaistuksesta on lisäksi ollut mielekästä tehdä opinnäytettä, sillä aiheena siitä on mahdollista saada suhteellisen tiivis paketti. Toisaalta mielenkiinto voi herätä niin, että ryhtyy linkittämään aihetta laajempiin kokonaisuuksiin niin oikeudelliselta kuin sosiaaliselta näkökannalta. Lukeminen voi viedä mennessään.

1.1 Työn tarkoitus

Tämän työn tarkoituksena on tutustua nuorille kehitettyyn uuteen rangaistusmuotoon, nuorisorangaistukseen. Työssä käsitellään nuorisorikollisuutta, vertailun vuoksi käydään läpi myös muut rangaistusajat, perehdytään nuorisorangaistuksen sisältöön ja selvitetään myös, mitkä tahot ovat mukana nuorisorangaistusprosesseissa. Kirjallisuuden ja tilastojen pohjalta pyritään saamaan vastauksia siihen, miksi nuorisorangaistusta käytetään niin vähän. Apuja sain lisäksi Rikosseuraamusvirastolta, joka pyynnöstäni toimitti minulle nuorisorangaistukseen liittyvää materiaalia, kuten Käsikirjan nuorisorangaistuksen täytäntöönpanosta.

Oikeustieteellisessä tutkimuksessa olemassa oleva kirjallisuus, lait ja lakien esityöt ovat pääroolissa. Niihin tutustumalla ja tietoa tilastoihin yhdistämällä olen

saanut selvyyden muun muassa kysymyksiin, miksi nuorisorangaistus on kehitetty, mitä se ylipäättään sisältää ja miksi sitä käytetään niin vähän. Opinnäytteestäni innostuneena toivoisin kehiteltävän keinon, jolla tämä hyvä, uusi rangaistusmuoto saataisiin paremmin ihmisten tietoon niin, että tulevaisuudessa sitä osattaisiin käyttää ja hyödyntää huomattavasti suuremmassa mittakaavassa kuin tällä hetkellä. Tässä tapauksessa tiedottaminen ja eri tahojen yhteistyö on mielestäni paras tapa tiedon levittämiseen.

1.2 Suunnitelmat ja rajaukset

Aluksi suunnittelin tekeväni syyttäjille tai käräjätuomareille kyselyn, jossa olisin pyrkinyt selvittämään heidän kokemuksiaan nuorisorangaistuksesta, tai mikäli he eivät ole sitä koskaan käyttäneet, niin syitä siihen. Kirjallisuuteen tutustuessani sain kuitenkin selville, että vastaavanlainen kysely oli pitänyt tehdä, mutta se oli epäonnistunut juuri siitä syystä, ettei tuomioistuimessa työskentelevillä ollut kokemuksia nuorisorangaistuksesta.

Ajattelin myös tehdä vertailevan tutkimuksen, jossa olisin vertaillut tuomittujen nuorisorangaistusten määriä eri kunnissa ja kaupungeissa. Esimerkiksi Ikaalisten käräjäoikeudesta sain kuitenkin vastauksen, ettei heillä ole tuomittu yhtään nuorisorangaistusta, joten päätin luopua vertailevan tutkimuksen suorittamisesta. Tilastokeskuksen kautta selvisi, ettei pienemmissä kaupungeissa ole tuomittu kuin aivan yksittäisiä tapauksia. Vaikka alkuperäiset suunnitelmani eivät toteutuneetkaan, johdattelivat ne työtäni kuitenkin niin, että tutkimusongelmaksi nousi kysymys: miksi nuorisorangaistusta käytetään niin vähän.

Olen rajannut työni käsittelemään Suomessa tapahtunutta rikollisuutta ja tarkoituksella jättänyt pois vertailut ulkomaalaisiin tilastoihin ja oikeuskäytäntöihin.

1.3 Määritelmät

Nuori rikoksentekijä on henkilö, joka on rikoksentekohetkellä ollut viisitoista vuotta täyttänyt, muttei vielä kahtakymmentäyhtä (L262/1940). Tämän määritelmän antaa lainsäädäntö, ja olen samaa asteikkoa itsekin tässä työssäni käyttänyt.

Nuorisrikollisuuden yhteydessä käsittelem myös nuorempia rikollisia, mutta silloin mainitsen minkä ikäisistä on kysymys.

2 NUORISORIKOLLISUUS

Nuoriso on tehnyt rikoksia kautta aikain, mutta heidän epäsosiaaliseen käyttäytymiseensä on ryhdytty puuttumaan vasta viime aikoina lainsäädännön ja lastensuojelun keinoin (Laitinen & Nyholm 1995, 13). Alan kirjallisuutta lukiessa voi huomata, että vuosikymmenten, jopa vuosisatojen ajan, on kyllä ymmärretty ympäristön ja kasvatuksen vaikutus nuoriin ja heidän rikollisiin tekoihinsa, mutta silti ei ole löydetty sopivia keinoja nuorisoriikollisuuden kitkemiseksi.

Vaikka rikokset muuttavat muotoaan aikojen saatossa, voi seuraavasta katkelmasta todeta nuorisoriikollisuuden perustan pysyneen vuosisadat pitkälti samana. Laina on Hämeen-Uudenmaan läänin maaherra Munckin vuonna 1792 kuninkaalliseen majesteetille Tukholmaan kirjoittamasta kirjeestä.

”Isännät valittelevat lapsista ja palkollisista, että taipumus väkeviin juomiin juurtuu ja ahkeruus sekä työteliäisyys vähenee, joka on seurauksena ylellisyydestä, ja että viattomia kansalaisia usein humalaisena häiritsee suuriin kyliin kokoontunut, vallaton ja ajattelematon nuoriso. – sillä nuoriso kuluttaa silloin majataloissa aikansa turhaan peleissä ja hyödyttömissä toimissa, ja toinen yllyttää toista siveettömyyteen ja väkijuomain kohtuuttomaan käyttöön —”

Tehokkaimpana keinona tältä turmelulta suojautumiseen katsottiin olevan tarkka valvonta, ankara kuri ja järjestys. (Laitinen & Nyholm 1995, 13.)

Vuoden 1734 Rikoskaaressa ja Maakaaressa seitsemän vuoden ikä muodostui rajapyykiksi, jota nuorempia ei voitu saattaa rikosoikeudelliseen vastuuseen. 7-14-vuotiaille voitiin määrätä rangaistukset kasvatustoimenpiteiden muodossa, kuten kurituksena ja vitsoina. Ruumiillisen kurituksen rangaistuskäytännöstä siirryttiin 1700–1800 -lukujen vaihteessa kohti pakkotyö-, kasvat- ja vankilalaitoksia. Tästä alkoi kriminaalipoliittinen reformiliike, joka levitti suojelukasvatuksen ajattelutapaa myös Suomeen. Suojelukasvatusajattelun seurauksena vuoden 1866 jälkeen alle 18-vuotiaat tuli mahdollisuuksien mukaan sijoittaa kasvatustiloihin. Suomen ensimmäinen vankeinhoitohallinnon alainen kasvatustila perustettiin vuonna 1891. Se oli tarkoitettu rikokseen syyllistyneille nuorille pojille ja kasvat- tus oli hyvin uskonnollispainotteista. Kahta vuotta myöhemmin myös tytöt saivat oman kasvatustilansa. (Laitinen & Nyholm 1995, 13–14.)

1800-luvun lopulla oli vallalla suojelukasvatusideologia, kuntiin perustettiin hoidon- ja kasvatustalouksia ja kasvatustalouksissa harrastettiin niin sanottua pakkokasvatusta, sillä oli huomattu, että jos halutaan rikollisen parantavan tapansa, tulee rangaistuksen ohessa antaa myös oikeanlaista kasvatusta. Vuonna 1894 voimaan tulleessa rikoslainsäädännössä määriteltiin syyntakeisuus alkavaksi 15 vuoden iästä. Vuonna 1901 valtiopäivien asettaman komitean mietinnöissä korostettiin jo hoidon laadullista puolta, eli yhteiskunnan tulisi antaa nuorille rikollisille suojelua ja kasvatusta. Yhä uskottiin, että kovalla kurilla sekä ahkeralla työnteolla ja koulunkäynnillä saataisiin pahatapainen nuori oikaistua. Samaa mieltä oli myös tuomioistuin, sillä esimerkiksi vuonna 1937 määrättiin kuritettavaksi 461 nuorta ja vain 133 lähetettiin kasvatuskotiin. 1900-luvun alussa esiin alkoi noustua ajatuksia lastensuojelulainsäädännöstä ja nuorille tarkoitettua erillisestä nuorisotuomioistuimesta. Vaikka lastensuojeluviranomaiset yrittivät saada rikoslakia ja tuomioistuinikäytäntöä vastaamaan paremmin suojelukasvatuksellisia tavoitteita, ei nuorisotuomioistuinjärjestelmä saanut tulta alleen Suomessa, vaan täällä ryhdyttiin kehittämään oikeus- ja sosiaaliviranomaisten yhteistyötä. (Laitinen & Nyholm 1995, 14–18.)

2.1 Nuorten tekemät rikokset

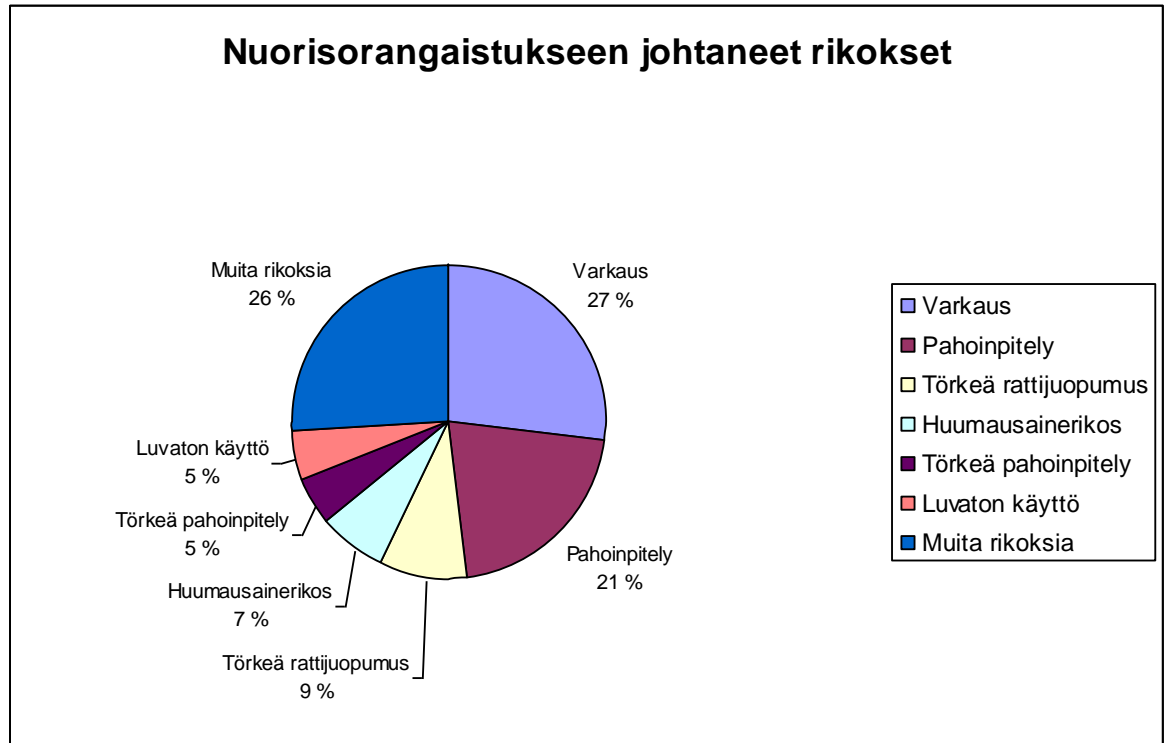
Tässä kappaleessa tarkastelen nimenomaan poliisin tietoon tullutta nuorisoriikollisuutta. Selvitän, minkälaisia rikoksia nuoret tekevät ja minkä verran. Vuonna 2000 alle 21-vuotias oli epäiltynä noin neljänneksessä kaikista rikoslainsäädännössä rangaistaviksi määrättyistä rikoksista. Kehitys on ollut myönteistä, sillä vuonna 2006 tilastot ovat laskeneet niin, että enää joka viidennessä rikoksessa oli epäiltynä alle 21-vuotias. (Rikollisuustilanne 2006, 184.)

Erilaiset vahingontekorikokset ovat hyvin yleisiä nuorten rikollisten keskuudessa. Noin puolet, esimerkiksi vuonna 2005 46,6 %, vahingonteoista oli alle 18-vuotiaiden tekemiä. Myös päihteiden käyttöön liittyvät rikokset, alkoholijuoman laiton hallussapito ja väärän henkilötiedon antaminen ovat yleisiä nuorten tekemiä rikoksia. Varkauksista ja näpistyksistä alle 18-vuotiaat tekevät noin neljänneksen. Lisäksi pahoinpitelyrikokset ovat yleisiä nuorten keskuudessa. Rattijuopumuksia ja liikenneturvallisuuden vaarantamisrikoksia nuoret tekevät lukumääräisesti pal-

jon, mutta prosentuaalisesti kaikista kyseisiä rikoksia tekevästä nuorten osuus on vain noin viiden prosentin luokkaa. (Rikollisuustilanne 2006, 185.)

Yleisimmin varkaus ja pahoinpitely ovat päärikoksina jutuissa, joissa tuomitaan nuorisorangaistus. Hyvin yleistä on myös, että nuorisorangaistustuomio sisältää useita rikoksia. (HE102/2004.) Alla olevasta kaaviosta selviää eri rikosten osuus niistä rikoksista, jotka ovat johtaneet nuorisorangaistukseen. Isompina yksittäisenä rikoksena on varkaus, joka on päärikoksena 27 %:ssa jutuista. Pahoinpitelyn prosenttiosuus on 21 %. Seuraavaksi tulevat, tosin jo selvästi pienemmillä prosenttiosuuksilla, törkeä rattijuopumus, huumausainerikos, törkeä pahoinpitely ja luvaton käyttö, joita on yhteensä noin neljännes nuorisorangaistukseen johtaneista rikoksista. Viimeinen neljännes koostuu muista rikoksista, joita ovat esimerkiksi ryöstö, vahingonteko ja törkeä liikenteen vaarantaminen. (Marttunen & Takala 2002, 70.)

Ku- val.

Nuorille rikollisuus on hyvin kollektiivinen asia. Rikoksia tehdään sekä kaveriporukan kannustuksen että kiristämisen seurauksena. Nuorille tehdyissä haastattelussa on noussut pinnalle, kuinka tärkeää on saada arvostusta ja ”hankkia paikkansa” porukassa. Tietyissä nuorisoryhmissä tämä tarkoittaa rikosten, kuten varastamisen tai pahoinpitelyn, tekemistä. (Jahnukainen, Kekoni & Pösö 2004.)

Koska rikoksista vain murto-osa tulee ilmi, on olemassa myös piilorikollisuutta, rikollisuutta joka ei tule poliisin tietoon. Ilmirikollisuus ja piilorikollisuus muodostavat yhdessä kokonaisrikollisuuden. On hyvä tiedostaa piilorikollisuuden olemassaolo, mutta tilastoja tehdessä sitä on hyvin vaikea käsitellä. Niinpä tilastot yleensä tehdään vain ilmi tulleista rikoksista, jolloin tutkimustulokset saattavat olla hyvinkin kaukana todellisuudesta. (Laine 1991, 27–29; Kivivuori 2002, 2-5.)

2.2 Rikosten uusiminen

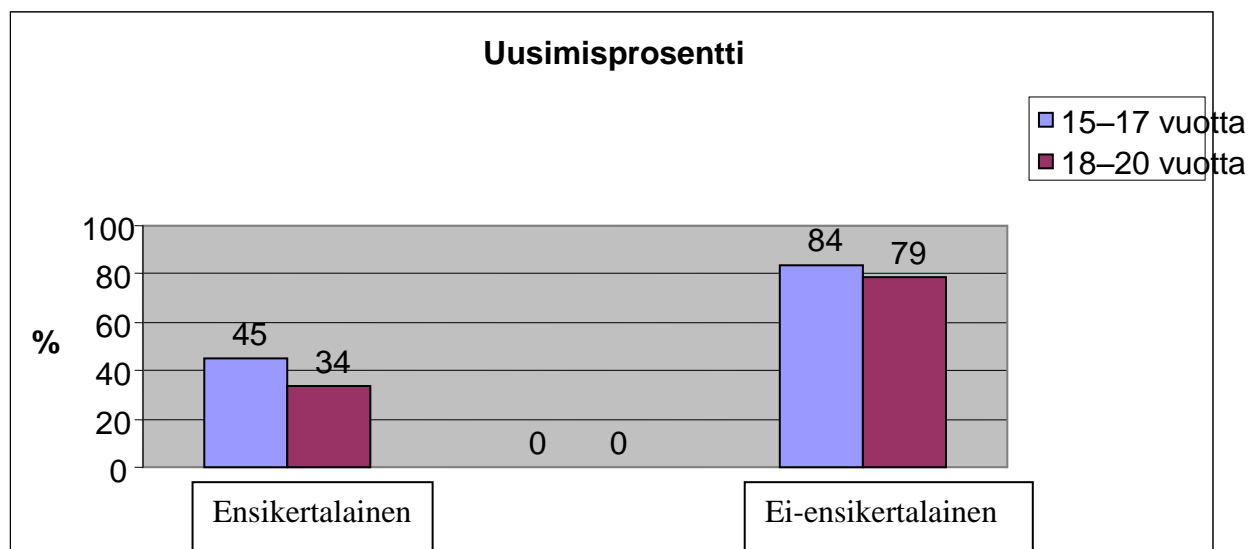
Nuoret ovat valitettavan tehokkaita uusimaan rikoksia. On todettu, että ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitut nuoret uusivat rikoksia nopeammin ja useammin kuin vanhemmat rikolliset. Vaikka vankeusrangaistusta ei pidetä parhaimpana rangaistusmuotona nuorelle, on tapauksia, joissa vankilatuomio on ainoa vaihtoehto. Näiden nuorten osalta tilastot ovat surullisia, sillä noin kolme neljäsosaa alle 18-vuotiaana vankilasta vapautuneista nuorista rikosentekijöistä joutuu takaisin vankilaan jo vuoden sisällä vapautumisesta. 18–20 -vuotiaistakin yli puolet palaa uusintarikollisuuden takia vankilaan vuoden sisään vapautumisesta. (HE102/2004.)

Nuorisorangaistuksella pyritään vaikuttamaan nimenomaan uusintarikollisuuteen, mutta haaste on suuri. Nuorisorangaistukseen tuomitut tekevät rikoksia niin tuomionsa aikana kuin sen jälkeen. Vuosi 1997 oli nuorisorangaistuksen ensimmäinen kokeiluvuosi, ja silloin 27 nuorta 31:stä teki uuden rikoksen kolmen vuoden sisällä. (HE102/2004.)

Nuorisorangaistukseen sisältyy myös uusimisriskiarviointia. Tulokset ovat olleet melko poikkeuksellisia, mitä tulee nuorten itsensä ja viranomaisten vastausten välille. Uusimisriskiä arvioidaan asteikolla 0-10 ja aikavälinä on 3 kuukautta,

vuosi ja viisi vuotta. Vajaa kolmasosa nuorista arvioi uusimisiriskinsä nolllaksi, eli uusimisiriskiä ei olisi lainkaan. Tämä poikkeaa huomattavasti viranomaisten käsityksestä, sillä he luokittelevat nuorisorangeistusnuoret erittäin alttiiksi rikoksen uusijoiksi. (Keisala & Marttunen 2007, 7.) Se, onko nuorten positiivinen suhtautuminen hyvä vai huono asia, on mielipidekysymys. Jos viranomaiset sanoisivat nuorille suoraan epäilynsä siitä, että suurin osa nuorista uusii rikoksensa, voisi se vain yllyttää rikoksiin. Eihän se mitään enää haittaisi, jos kaikki kuitenkin ajattelevat, ettei tapojaan voi parantaa. Toisaalta taas nuorilla tulisi olla aavistuksen realistisempi käsitys siitä, kuinka helposti rikolliselle tielle palaa. Tämän omaksettuaan nuori saattaisi osata välttää tilanteita, jotka altistavat rikolliselle käyttäytymiselle.

Tilastokeskuksen tilastoista ilmenee, että 15–17 -vuotiaalla ensikertalaisella rikoksen uusimisprosentti on 45 %. Sukupuolten välillä on eroa, sillä pojilla prosentti on 48 % ja tytöillä noin 30 %. Iän karttuessa uusimisprosentti pienenee, sillä 18–20 -vuotiaiden ensirikollisten uusimisprosentti on 34 %. Sen sijaan rikoksia jo aikaisemmin tehneellä uusimisprosentti on huomattavan suuri. Mikäli alle 18-vuotias nuori on tehnyt jo useamman rikoksen ja tullut niistä tuomituksi, on 84 % todennäköisyys, että hän jatkaa rikosten tekemistä. 18–20 -vuotiailla, ei-ensikertalaisilla, uusimisprosentti on 79 % (Tilastokeskus 2009.) **Kuva 2.**

Niin nuoret rikolliset kuin viranomaiset ovat samaa mieltä siitä, mitkä tekijät lisäävät ja mitkä puolestaan vähentävät uusimisriskiä. Rikollisuutta lisääviksi tekijöiksi on lueteltu kaveripiiri ja alkoholi. Sen sijaan harrastukset, opiskelu, uudet kaverit, seurustelu sekä alkoholin käytön vähentäminen ovat rikoskäyttäytymistä vähentäviä tekijöitä. (Keisala & Marttunen 2007, 7-8.) Yllä luetellut syyt tuntuvat järkeenkäyville ilman tutkimustakin. Jokainen pystyy varmasti tunnistamaan kyseiset merkit altistaviksi/auttaviksi tekijöiksi esimerkiksi omilta nuoruusvuosiltaan.

2.3 Muut rangaistuslajit nuorille

Nuorisorangaistuksen lisäksi nuorille tuomittavia rangaistuksia ovat sakko, ehdollinen vankeus, yhdyskuntapalvelu ja myös ehdoton vankeus tarpeen vaatiessa. Nuorten kohdalla useita rikoksia ja riitoja pyritään sovittelemaan, jolloin lopputulos tyydyttäisi molempia osapuolia. Lisäksi nuoren kohdalla voidaan luopua toimenpiteistä, eli jättää syyttämättä tai jättää tuomitsematta.

Mielestäni rangaistuslajeja on Suomessa sopiva määrä ja niiden erilaisuudet täydentävät toisiaan. Pidän tärkeänä sitä, että rikoksesta määrätään rikoksen luonteen ja vakavuuden mukainen rangaistus. Vaihtoehtoja pitää siis olla. Uusi nuorisorangaistus täydentää hyvin jo olemassa olevia rangaistuslajeja.

2.4.1 Sakko

Sakko on rikosentekijän varallisuuteen kohdistuva rahamääräinen rangaistus. Se on lukumäärällisesti käytetyin rangaistuskeino ja soveltuu yksinkertaisuutensa vuoksi erityisesti lieviin rikoksiin. (Lappi-Seppälä 2000, 143–144.) Nuorilla etenkin päiväsakot nousevat harvoin suuriksi, sillä maksukyky vaikuttaa sakon määrään, ja koska useat nuoret ovat yhä koulussa tai opiskelevat, eivät heidän kuukausiansionsa ole suuret. Toisaalta tässä juuri korostuu päiväsakon periaate, eli tärkeintä ei ole se, minkä suuruinen sakko on, vaan mitä vaikutusta sillä on rikollisen tilanteeseen. Toisin sanoen pienikin sakko voi hätkähdyttää jos ei ole varaa sitä maksaa.

Sakko on selvästi yleisin alle 18-vuotiaalle tuomittu rangaistus. Esimerkiksi vuonna 2005 sakkorangaistusten osuus oli 74,5 % alaikäisille tuomituista rangaistuksista. (Rikollisuustilanne 2006.) Alle 18-vuotiaiden keskimääräinen päiväsakon suuruus on 6,1 euroa. 18–20 -vuotiaille se nousee hieman päälle 7 euron, esimerkiksi vuonna 2007 keskimääräinen päiväsakon suuruus oli 7,2 euroa. (Tilastokeskus 2009.) Pienin mahdollinen päiväsakko on 6 euroa (Oikeuslaitos 2009). Alle 18-vuotias saa keskimäärin 90 euron suuruisen sakon. 18–20 -vuotiaalla keskimääräinen sakon kokonaissuuruus on noin 140 euroa. (Tilastokeskus 2009.)

Jos sakkoa ei saada syystä tai toisesta perittyä, voidaan sakko muuntaa vankeusrangaistukseksi. Kuitenkaan rikesakkoa tai rangaistusmääräyssakkoa ei muunneta. Muuntorangaistuksessa yhtä vankilapäivää vastaa kolme päiväsakkoa. (L39/1889.) Näin ollen esimerkiksi 18 päiväsakkoa muunnetaan kuudeksi päiväksi vankilatuomiota. Lain mukaan muuntorangaistus voidaan jättää määräämättä, mikäli sakkoon johtava rikos on tehty alle 18-vuotiaana eivätkä erityiset syyt vaadi muuntorangaistuksen määräämistä. (L672/2002.)

2.4.2 Ehdollinen vankeus

Ehdollinen vankeus on toiseksi yleisin nuorille määrätty rangaistus (Rikollisuustilanne 2006, 364). Rikoslain mukaan korkeintaan kahden vuoden vankeusrangaistus voidaan tuomita ehdollisena, mikäli teko ei ole niin vakava tai tekijän rikostausta niin huomattava, että hänet tulisi tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen (L39/1889). Käytännössä ehdolliseen vankeuteen tuomittu siis voi elää normaalia elämää vapaana, mutta mikäli hän koeaikanaan jää uudelleen kiinni rikoksesta, laitetaan myös hänen aikaisempi tuomionsa täytäntöön. Nuoren ehdolliseen rangaistukseen kuuluu pääsääntöisesti myös valvonta, jonka tarkoituksena on ehkäistä uusintarikollisuutta ja muutoinkin tukea nuorta rikoksettomaan elämään (L262/1940).

Valvonta määrätään ehdollisen rangaistuksen tehostamiseksi. Tuomioistuimien määrää nuorelle annettavasta valvonnasta ja Kriminaalihuoltolaitos vastaa sen toteuttamisesta. Valvontaa ei määrätä kaikille nuorille rikoksentekijöille, vaan niille, joille siitä katsotaan olevan hyötyä, kuten ehkäisevän uusintarikollisuutta. Val-

vonnan alkaessa suoritetaan arviointi nuoren elämäntilanteesta. Yksilöllisten riskien, tarpeiden ja voimavarojen kartuttamisen jälkeen laaditaan valvontasuunnitelma. Valvontasuunnitelmassa määritellään valvonta-ajan tavoitteet ja selvitetään myös, millä keinoilla tavoitteet voidaan saavuttaa. Valvontakäynneillä edetään valvontasuunnitelman mukaisesti ja nuoresta riippuen niihin voi sisältyä esimerkiksi keskusteluja, tapaamisia eri viranomaisten kanssa sekä erilaisia kursseja tarpeen mukaan. Valvojina toimii niin Kriminaalihuoltolaitoksen virkamiehiä kuin yksityisiä valvoja. Vuonna 2008 oli 15–20 -vuotiaita ehdollisesti rangaistuja nuoria valvonnassa päivittäin keskimäärin 1246. (Kriminaalihuoltolaitos 2009.)

Ehdollinen rangaistus on saanut alkunsa ilmeisesti juuri nuorista, sillä tarinan mukaan eräs bostonilainen suutari lupautui vuonna 1841 ottamaan valvontaansa rikoksesta tuomitun nuoren säästääkseen tämän vankilalta. Koska järjestely oli toiminut hyvin, se otettiin nopeasti käyttöön myös muualla maailmassa. (Lappi-Seppälä 2000, 173.)

2.4.3 Ehdoton vankeus

Alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta ei saa tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen, elleivät painavat syyt sitä vaadi. Vankeusrangaistuksen sisältönä on vapauden menettäminen tai sen rajoittaminen. Rangaistuksen pituus on vähintään 14 vuorokautta ja enintään 12 vuotta, jolloin puhutaan elinkautisesta vankeustuomiosta. (L39/1889.)

2.4.4 Sovittelu

Rikosasioiden sovittelu on maksuton palvelu, jossa rikoksesta epäilty ja rikoksen uhri voivat kohdata toisensa luottamuksellisesti puolueettoman sovittelijan välityksellä. Sovittelun tarkoituksena on lieventää tai poistaa rikoksen tai riidan osapuolille aiheutuneita niin henkisiä kuin aineellisia kärsimyksiä. Tavoitteena on myös kehittää erityisesti nuorten rikosentekijöiden vastuuntuntoa. Lapsille ja nuorille sovittelu merkitsee mahdollisuutta vastuun ottamiseen ja kasvamiseen. Se voi kehittää nuoren rikosentekijän vastuuntuntoa ja ehkäistä mahdollisesti muuten alkavaa rikoskierrettä. Sovittelussa nuori joutuu kohtaamaan tekonsa uhrille

aiheuttamat seuraukset ja ottamaan itse vastuun teoistaan. Sovittelu tarjoaa myös mahdollisuuden käsitellä ja ratkaista itse aiheutettuja ongelmia hyväksyttävällä tavalla. Lisäksi sovittelun myötä nuoren on mahdollista hyvittää, korvata ja korjata tekemänsä vahinko. (Iivari 2007.)

2.4.5 Nuorisorangaistus

Nuorisorangaistus on uusi, vuonna 1997 kokeiluun ja vuonna 2005 koko maassa voimaan tullut erityinen rangaistusmuoto nuorille rikoksenteijöille. Keskityn tässä työssäni erityisesti nuorisorangaistukseen, joten siitä yksityiskohtaisemmin myöhemmin.

2.4.6 Yhdyskuntapalvelu

Yhdyskuntapalvelu on vapautta rajoittava rangaistus, sillä siihen tuomittu joutuu vapaa-ajallaan tekemään yleishyödyllistä palkatonta työtä hänelle määrättyssä paikassa. Palvelua suoritetaan yleensä muutaman tunnin jaksoissa, parina päivänä viikossa, jotta yhdyskuntapalvelun kesto olisi kaiken kaikkiaan sama kuin vastaava vankeusrangaistus. Rangaistukseen liittyy myös valvontaa. Yhdyskuntapalvelua ryhdyttiin suunnittelemaan, kun ymmärrettiin, ettei suljettu laitos, vankila, tee ihmeitä rikollisille. Tavoitteena on siis saada rikollinen sopeutumaan paremmin yhteiskuntaan ja ehkäistä laitosrangaistuksen aiheuttamia haittoja, kuten ajautumista yhä syvempään rikolliskulttuuriin. (Lappi-Seppälä 2000, 193–198, 205.)

Useimmin, yli puolelle tuomituista, yhdyskuntapalvelua määrätään rattijuopumus-tapauksissa. Lisäksi yhdyskuntapalvelua käytetään pahoinpitely- ja varkausrikosten rankaisemiseen. (Lappi-Seppälä 2000, 209.) Yhdyskuntapalvelua voidaan vaihtoehtoisesti tuomita rikoksesta, josta muutoin tulisi enintään kahdeksan kuukauden ehdoton vankeustuomio (L39/1889).

2.4.7 Toimenpiteistä luopuminen

Etenkin nuorten rikollisten kohdalla ei ole mitenkään harvinaista päättää luopua rikosoikeudellisista toimenpiteistä. Nuorten kohdalla voi tulla kyseeseen niin *syyttämättä jättäminen* kuin *tuomitsematta jättäminen*. Lain oikeudenkäynnistä rikos-

asioissa mukaan syyttäjä voi jättää syytteen nostamatta rikoksesta, jonka tekijä on tekohetkellä ollut alle 18-vuotias (L672/2002). Tämäkin on yksi osoitus siitä, että nuoria pyritään kohtelemaan heidän ikäänsä vastaavalla tavalla, joka tarkoittaa nimenomaan, että heitä tulee kohdella eri tavalla kuin aikuisia. Rikollisia tekoja ei tietenkään ole hyvä ns. painaa villaisella, mutta mielestäni nuoria kohtaan on käytettävä kasvatuksellisia ja kokonaisvaltaisia keinoja. Uskon, että nuoriin pystytään vaikuttamaan huomattavasti helpommin kuin aikuisiin, joten nuorten kanssa tulisi työskennellä paremman tulevaisuuden rakentamiseksi heille.

Vaikka syyte nostettaisiin, voi tuomioistuin jättää rikoslain nojalla nuoren tuomitsematta. Tuomitsematta jättäminen vaatii, että rangaistava teko on tehty nuoren ollessa alle 18-vuotias, ja tuomioistuin voi katsoa teon johtuneen enemmän ymmärtämättömyydestä ja harkitsemattomuudesta kuin halusta rikkoa lakia. (Lappi-Seppälä 2000, 305). Vuonna 2005 alle 18-vuotiaiden rangaistuksista tuomitsematta jättämisen osuus oli 5,4 %, mikä tarkoittaa että 230 alaikäistä nuorta jätettiin tuomitsematta. On hyvä muistaa, että tuomitsematta jättäminen tarkoittaa nimenomaan sitä, että *syyllistyminen rikokseen vahvistetaan* vaikka nuori jää vaille muuta rangaistusta. (Rikollisuustilanne 2006, 364.)

3 NUORISORANGAISTUS

Nuorisorangaistus on tarkoitettu tuomittavaksi alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta (L39/1889). Nuorisorangaistusta verrataan usein ehdolliseen vankeusrangaistukseen, sillä ehdollisen rangaistuksen tavoin nuorisorangaistus asettuu tuomioiden ankaruusasteikolla sakon ja ehdottoman vankeusrangaistuksen väliin. Lisäksi nuorisorangaistuksen tuomitsemisessa käytetään tarkoituksenmukaisuuskriteeriä. Mikäli nuorisorangaistuksen katsotaan edistävän nuoren sosiaalista selviytymistä ja ehkäisevän nuoren rikoskierrettä, on sitä suositeltavaa käyttää. (Marttunen & Keisala 2007, 1.) Nuorisorangaistuksen tarkoituksena on saada nuoren elämänhallinta kontrolliin, saada hänet lopettamaan mahdollinen päihteidenkäyttö, tukea kotioloja, auttaa työelämässä ja tietenkin myös lopettaa rikosten tekeminen. Hallituksen esityksessä puhutaan ”yhteiskuntaan sopeutumisesta” (HE251/1994).

Jotta nuorta pystyttäisiin auttamaan parhaalla mahdollisella tavalla, on perusteltua, että rangaistukseen sisältyy myös valvontaa. Valvonnan tarkoituksena on tukea nuorta hänen elämäntilanteessaan ja auttaa hyödyntämään yhteiskunnan palveluja. (HE251/1994.) Näitä palveluja voi olla esimerkiksi työvoimapalvelut, sosiaalipalvelut ja koulutusneuvonta.

Toimeenpanosuunnitelmassa, joka laaditaan jokaisesta nuorisorangaistuksesta, vahvistetaan rangaistuksen sisältö (HE251/1994). Jokainen nuorisorangaistus on siis räätälöity nuoren tarpeiden mukaan. Tämän tarkoituksena on saada mahdollisimman suuri hyöty irti ja auttaa nuorta parhaalla mahdollisella tavalla.

Nuorisorangaistusta ei siis anneta aivan lievistä rikkeistä, vaan niistä tuomitaan sakkorangaistus. Nuorisorangaistuksella pyritään korvaamaan osa ehdollisista vankeusrangaistuksista, ja on myös ajateltu, että joissain tapauksissa nuorisorangaistus soveltuisi jopa ehdottoman vankeusrangaistuksen vaihtoehdoksi. (HE251/1994.) Kestoltaan nuorisorangaistus on neljästä kuukaudesta yhteen vuoteen (L1196/2004). Keskimääräinen kesto on 6,2 kuukautta (Marttunen & Keisala 2007, 73).

3.1 Miksi nuorisorangaistus kehitettiin?

Kun lakia nuorisorangaistuksesta työstettiin, hallitus pohti esityksessään syitä erillisen nuorisorangaistuksen tarpeellisuudelle. Erityisen tärkeäksi nähtiin, että haitallisin rangaistus nuorelle on vankilaan joutuminen, sillä se vaikuttaa nuoren kehitykseen haitallisesti monella tavalla. Huomattavasti parempia keinoja olisivat vapaudessa täytäntöön pantavat seuraamukset, sellaiset joita nuorisorangaistuskin hyvin edustaa. Tarkoituksenmukaista ei myöskään ole antaa nuorille heidän sosiaalista kehitystään vaarantavia pitkiä ja ankaria tuomioita, sillä nuorten rikollisuuden ajatellaan johtuvat pitkälti ajattelemattomuudesta. Erityisesti hallituksen esityksessä painotetaan ottamaan huomioon kaikkein nuorin ikäryhmä, joka on rikosoikeudellisessa vastuussa teoistaan, eli 15–17 -vuotiaat. Sen ikäisille on muissakin maissa säädetty erillisiä, heille soveltuvia seuraamuksia. (HE251/1994.) Kansainvälisesti vertaillen Suomessa on ollut vain vähän nuorille rikosentekijöille sopivia rangaistusvaihtoehtoja. Ajateltiin, että nuorille tulisi kehittää uusi rangaistusmuoto, jossa voitaisiin ottaa tarkasti huomioon tuomitun ikä ja elämäntilanne. (HE102/2004.)

Nuorisorangaistuksen tarpeellisuuden puolesta puhuu myös se, ettei ehdollista vankeusrangaistusta ole koettu riittäväksi nuorille. Ei vaikka ehdollista tehostetaan valvonnalla. Tutkimuksien mukaan osalle ehdolliseen vankeuteen tuomituista nuorista rangaistus ei toimi sellaisena pelotteena kuin on toivottu. Nuorisorangaistuksen tulee näin ollen selkeästi osoittaa rikoksen moitittavuus. Nuorisorangaistuksella yritetään etsiä ehdonalaista tuntuvampaa rangaistuskeinoa ilman, että jouduttaisiin käyttämään ehdotonta vankeutta. (HE102/2004.)

3.2 Ennen tuomiota

Lain mukaan nuorta on kuultava ennen kuin hänelle voidaan määrätä nuorisorangaistus (L1196/2004). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että Kriminaalihoitolaikoksen virkamiehet käyvät nuoren kanssa henkilökohtaisen keskustelun samalla kun he laativat toimeenpanosuunnitelman. Myös alle 18-vuotiaan epäillyn huoltajalla on mahdollisuus tulla kuulluksi. Henkilökohtaisen tapaamisen ja kuulemisen etuna on se, että jo varhaisessa vaiheessa voidaan karsia pois ne nuoret, joiden ei

voida olettaa soveltuvan nuorisorangaistukseen ja hyötyvän siitä. Jos nuori esimerkiksi kieltäytyy tulemasta tapaamiseen, voidaan päätellä, ettei hän ole kovin motivoitunut suorittamaan nuorisorangaistusta, joka valvontoineen ja ohjelmineen vaatii nuorelta melko paljon. Ilman nuoren kuulemista ei nuorisorangaistusta voida tuomita. (Marttunen & Keisala 2007, 12–13.)

Kriminaalihuoltolaitos antaa seuraamussuosituksen, mikäli se katsoo, että nuorisorangaistus on sopiva ja tarkoituksenmukainen rangaistusmuoto kyseiselle nuorelle. Kriminaalihuollon suositus ei kuitenkaan vielä tarkoita, että nuorelle tuomittaisiin nuorisorangaistus. Lopullisen päätöksen rangaistuksesta antaa aina tuomioistuimien, ja tutkimuksen mukaan nuorisorangaistus tuomitaan vain viidennesosassa niistä tapauksista, joissa kriminaalihuolto on sitä suositellut. (Marttunen & Keisala 2007, 72–73.)

3.3 Toimeenpanosuunnitelma

Kuten edellä todettiin, tulee nuori tavata ennen toimeenpanosuunnitelman laatimista. Rangaistuksen toimeenpanosuunnitelma voidaan tehdä kuulemisen yhteydessä tai sen tekemiselle voidaan varata oma tapaamisensa. Suunnitelman laatii Kriminaalihuoltolaitoksen virkamies ja tapaamisessa voi olla mukana nuoren lisäksi hänen vanhempansa tai tukihenkilö sekä sosiaalityöntekijä. (Marttunen & Keisala 2007, 13.) Toimeenpanosuunnitelmalla pyritään esittämään tuomioistuimelle perusteltu kanta siitä, onko nuorisorangaistus kulloinkin käsiteltävässä tapauksessa paras vaihtoehto sekä onko nuori sitoutunut noudattamaan sitä. Lisäksi esitetään yksilöllinen suunnitelma nuorisorangaistuksen sisällöstä, esimerkiksi mitä keskusteluosioita se tulee sisältämään. (Kriminaalihuoltolaitos 2005.)

Toimeenpanosuunnitelman laatimisvaiheelle on olemassa viisi tavoitetta:

- kuulla nuorta ja hänen huoltajaansa
- kartoittaa ja arvioida nuoren sosiaalinen tilanne (ongelmien tunnistaminen varhaisessa vaiheessa)

- arvioida rikoksen uusimisriskiä ja sitä, onko nuorisorangaistus paras rangaistusmuoto
- laatia varsinainen toimeenpanosuunnitelma
- motivoida nuorta suorittamaan rangaistus.

Tapaamisessa, jossa toimeenpanosuunnitelma laaditaan, tutustutaan nuoreen, kerrotaan nuorisorangaistuksesta ja sen sisällöstä, keskustellaan nuoren elämäntilanteesta sekä hänen tekemästään rikoksesta. (Marttunen & Keisala 2007, 13.)

3.4 Rangaistuksen keskeytyminen

Yleisin syy nuorisorangaistuksen keskeyttämiseen on toimeenpanosuunnitelman ehtojen rikkominen (HE102/2004). Käytännössä tämä useimmiten tarkoittaa, että nuori on luvattomasti pois sovitusta, nuorisorangaistukseen kuuluvasta tapaamisesta (Marttunen 2005, 18). Vuoden 2001 lopussa 83 % keskeyttämisistä johtui juuri toimeenpanosuunnitelman rikkomisesta. Rangaistus keskeytyy myös silloin, kun nuori tuomitaan uudesta rikoksesta ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Kriminaalihuoltolaitoksen mukaan päihdeongelmat ovat keskeisin syy nuorisorangaistuksen keskeyttämiselle. (HE102/2004.) Aivan pienet rikkomukset eivät nuorisorangaistuksen suorittamista kuitenkaan kaada, sillä onhan kyseinen rangaistuslaji nimenomaan suunniteltu rikosalttiille nuorille, jolloin myös pieniä harha-askelia tulee sallia isomman hyvän puolesta. Luvattomia poissaoloja tapaamisista pitää tapahtua useampia, ennen kuin nuorisorangaistus keskeytetään. Nuorisorangaistuksen kokeiluvuosina 1997–2004 keskeyttämisprosentti oli 38 %. (Marttunen 2005, 18.)

Mikäli nuori rikkoo toimeenpanosuunnitelman ehtoja ja rangaistus keskeytyy, tuomitaan jäljelle jääväksi rangaistusajaksi yleensä ehdollinen vankeusrangaistus. Ehdollista tuomiota voidaan lisäksi tehostaa oheissakolla. Käytännöt vaihtelivat ainakin nuorisorangaistuksen kokeiluaikana valtavasti, eikä ollut yhtenevää ohjetta siihen, kuinka monta ehdollista vankeuspäivää nuorisorangaistustunnin tulisi vastata. (HE102/2004.) Tutkimustyössäni en onnistunut löytämään kokeiluvuosien jälkeistä tietoa tai tilastoja, joista selviäisi, mitä rangaistuksia tällä hetkellä

määrätään nuorisorangaistuksen sijaan suoritettavaksi. Joka tapauksessa laki antaa mahdollisuuden myös valvonta-ajan pidentämiseen sekä sakkorangaistuksen antamiseen (HE102/2004).

4 RANGAISTUKSEN SISÄLTÖ

Nuorisorangaistus koostuu valvonnasta, erilaisista sosiaalista toimintakykyä edistävästä ohjelmista ja työelämään perehtymisestä. Rangaistus pyritään muodostamaan kokonaisuudeksi, joka tukee nuorta hänen elämäntilanteessaan, mutta myös tuntuu rangaistukselta.

Nuorisorangaistuksen kokeiluvaiheessa rangaistuksen sisältöön on tehty muutoksia niiden kokemusten perusteella, joita Kriminaalihuoltolaitoksen työntekijöiltä on saatu. Nuorisorangaistuksen vahvuutena onkin sen muokattavuus jokaiselle nuorelle yksilölliseksi.

4.1 Valvonta

Nuorisorangaistukseen kuuluu olennaisena osana valvonta. Valvonnan suunnittelu ja sen toteuttaminen kuuluu Kriminaalihuoltolaitokselle. Valvojan, eli kriminaalihuoltolaitoksen virkamiehen, tehtävät ovat määritelty nuorisorangaistuslaissa. Valvoja ja hänen mahdollinen avustajansa valvovat nuorelle laaditun toimenpidesuunnitelman ja muiden määräysten noudattamista, ovat tarvittaessa yhteydessä nuoren huoltajaan tai edunvalvojan sekä tukevat ja ohjaavat nuorta. Valvojalla on myös velvollisuus ilmoittaa Kriminaalihuoltolaitokselle toimeenpanosuunnitelman noudattamatta jättämisestä tai muista rikkomuksista. (L1196/2004.)

Vaikka rangaistus sovitetaan jokaiselle nuorelle erikseen hänen tarpeidensa ja elämäntilanteensa mukaan, ovat valvontatapaamiset tutkimuksen mukaan sisältyneet kaikkiin toimenpanoihin. Tapaamiskertoja kertyi yhdelle nuorelle keskimäärin 10,7. Vaihteluväli tosin oli suuri, parista kerrasta aina yli kolmeenkymmeneen. (Keisala & Marttunen 2007, 17–18.) Tämä ei kuitenkaan mielestäni ole lainkaan huono asia, päinvastoin tässäkin tulee esiin nuorisorangaistuksen muokattavuus ja oikeiden elementtien löytäminen kunkin nuoren kohdalla erikseen. Joku nuori voi kokea äärimmäisen turhauttavaksi käydä valvojansa luona kuulumisiaan kertomassa, joku toinen taas voi tuntea tarpeelliseksi saada kertoa elämäntilanteestaan ja kuulumistaan edes jollekin aikuiselle, jos siihen ei syystä tai toisesta ole kotona mahdollisuutta.

Valvontatapaamisissa voidaan nuoren kanssa jutella kuulumisista ja viimeaikaisista tapahtumista, selvittää kriisitilanteita ja hoitaa tarpeen mukaan aivan käytännön asioita. Tällaisia ovat esimerkiksi työvoimatoimistossa, sosiaalitoimistossa tai Kelassa asioiminen, rahatilanteen ja vaikkapa laskujen selvittäminen, asunto-, työ- ja kouluasioiden järjestäminen sekä päihdehoitoon motivoiminen. (Keisala & Marttunen 2007, 18–19.)

4.2 Sosiaalista toimintakykyä edistävät ohjelmat

Sosiaalista toimintakykyä edistävät ohjelmat ovat käytännössä nuoren kanssa käytäviä keskusteluja hänen rikoskäyttäytymiseensä liittyvistä aiheista. Nuoresta ja hänen tekemästään rikoksesta riippuen toisia osa-alueita painotetaan enemmän ja toisia jätetään kokonaan pois.

Ohjelmaan kuuluvia osioita ovat rikoskeskustelut, motivoivat keskustelut, liikenne- ja päihdekeskustelut, suuttumuksen hallinta, yhteiskuntaosio sekä sosiaalisten taitojen kehittäminen. Tapaamisissa saatetaan keskustella tietyn aiheen ulkopuolisista asioista, mutta osiot ovat silti hyödyllistä otsikoida. Tämä mielestäni edesauttaa esimerkiksi tavoitteiden asettelua.

4.2.1 Rikoskeskustelut

Rikoskeskustelut käydään nuoren kanssa siinä laajuudessa kuin parhaaksi nähdään (Keisala & Marttunen 2007, 6). Ne ovat kuitenkin välttämättömiä, sillä juuri tekemänsä rikoksen takia nuori rangaistuksensa saa. Itse ajattelen, että mikäli resursseja olisi, voisi rikoskeskustelut laajentaa myös muiden rikollisten käyttöön. Samaa hyötyä niillä tuskin tavoittaisi paatuneissa rikollisissa kuin nuoressa joka ehkä vain ajattelemattomuuttaan tai kokeilunhaluaan on tehnyt jotakin rikollista. Uskon silti että puhuminen toisen ihmisen kanssa auttaa ymmärtämään paremmin teon seuraukset ja vakavuuden. Samoin toinen ihminen on tärkeä apu ja motivaation lähde pyrittäessä muuttamaan tapoja.

Rikoskeskusteluiden aluksi asetetaan tavoitteita joita halutaan saavuttaa. Samalla myös arvioidaan rikoksen uusimisriskiä. Näiden jälkeen ryhdytään keskustelemaan siitä, miten nuori ja hänen läheisensä suhtautuvat rikoksiin. Tämä siitä syys-

tä, että niin ympäristön kuin nuoren oman asenteen uskotaan vaikuttavan rikoskäyttäytymiseen huomattavassa määrin. Näin ollen erilaisilla ohjelmilla voitaisiin madaltaa rikoksen uusimisriskiä merkittävästi. Seuraavaksi nuoren kanssa käytävissä keskusteluissa otetaan käsittelyyn rikosten seuraukset. Mitä hänen tekonsa aiheuttavat hänelle itselleen, läheisille ja rikollisen tekonsa uhrille. Rikoksille pyritään löytämään vaihtoehtoisia, positiivisempia asioita. Pohditaan myös rikollisen käyttäytymisen syitä tarkemmin. Mikä aiheuttaa nuoren käyttäytymisen? Myös mahdollisesta päihteiden käytöstä ja sen vaikutuksesta rikoksiin voidaan keskustella. (Keisala & Marttunen 2007, 6-8.)

Keskustelujen edetessä pyritään käymään läpi ongelmatilanteita ja ongelmanratkaisua. Nuorta neuvotaan löytämään vaihtoehtoisia ongelmanratkaisutapoja ja häntä pyritään myös opettamaan ilmaisemaan tunteitaan selkeästi niin, ettei kuitenkaan kohtele samalla muita epäoikeudenmukaisesti. Rikoskeskustelut on hyvä päättää aiempien tapaamisten kertaamisella ja rikoksettomaan elämään kannustamalla. Rikoskeskusteluita pidetään nuorisorangaistuksen tärkeimpänä ja keskeisimpänä osana. Keskustelukertoja on keskimäärin yhdeksän jokaisen tuomion aikana ja yksi tapaamiskerta kestää tunnin verran. (Keisala & Marttunen 2007, 8-9.)

4.2.2 Motivoivat keskustelut

Motivoivissa keskusteluissa pyritään nimensä mukaisesti motivoimaan nuorta saamaan elämäänsä uutta suuntaa. Nykytilannetta ja siihen johtaneita syitä pohditaan ja kannustetaan nuorta kohti muutosta. Keskusteluissa käydään läpi rikosten teon hyviä ja huonoja puolia, huonoja puolia painottaen tietenkin. Nuorta voidaan motivoida esimerkiksi vertaamalla nuoren tämän hetkistä tilannetta siihen elämään, jota hän haluaisi elää. Yhdessä voidaan miettiä nuoren tulevaisuuden haaveita ja tavoitteista sekä niihin liittyvistä toimenpiteistä voidaan laatia suunnitelma. Nuorta tulee kaikin tavoin kannustaa ja motivoida muutokseen ja valaa uskoa hänen taitoihinsa ja mahdollisuuksiinsa. Suhteessa rikoskeskusteluihin ei motivoivia keskusteluja käydä yhtä paljon, vain noin kahdessa kolmasosasta tapauksista. (Keisala & Marttunen 2007, 9-10.)

On totta, että nuori tarvitsee tukea ja kannustusta, mutta uskon myös, että joidenkin kohdalla varta vasten järjestetyt motivoivat keskustelut eivät toteudu odotetunlaisesti saati tuota tulosta. Nuori, joka ainakin osittain suhtautuu tekoihinsa ja rangaistukseensa ns. hällä väliä -asenteella, ei jaksakaan kiinnostua myöskään valvojan kanssa käytävistä ”kohti parempaa elämää” -jutusteluista. Ehkä tässä onkin juuri sopiva paikka valita ne nuoret, joiden uskotaan hyötyvän tästä nuorisorangaistuksen osasta eniten ja käyttää sitä vain heidän kanssaan.

4.2.3 Sosiaalisten taitojen kehittäminen

Sosiaalisten taitojen kehittämistä käsittelevän jakson tavoitteena on harjoitella sellaisia sosiaalisia taitoja, joita nuorelta puuttuu tai jotka ovat heikkoja, sekä rohkaista häntä osallistumaan enemmän. Aluksi kartoitetaan, mitä taitoja nuoren tulisi harjoitella, ja eri tapaamiskerroilla niitä opetellaan muun muassa käytännön harjoitteiden kautta. Sosiaalisiin taitoihin kuuluu myös väkivallaton käyttäytyminen, joten jos nuori on kovin aggressiivinen, voidaan tämä osio yhdistää keskusteluihin suuttumuksen hallinnasta. (Keisala & Marttunen 2007, 10.) Näen nämä eri ohjelmaosiot nuorisorangaistuksen vahvuutena juuri siitä syystä, että yksilökohteisesti tarkastellen jokin osa-alue voidaan jättää pois siinä missä toisen aiheen ympärillä käydään enemmän keskusteluita. Näin nuori hyötyy eniten eikä Kriminaalihuolto joudu käyttämään resurssejaan täysin hyödyttömiin tapaamisiin.

4.2.4 Suuttumuksen hallinta

Suuttumuksen hallinta -osiossa pyritään opettamaan nuorta tunnistamaan, ja sitä kautta kontrolloimaan suuttumustaan ja väkivaltaista käyttäytymistään. Keskusteluissa yritetään löytää vaihtoehtoisia käyttäytymistapoja tilanteisiin, joissa nuori normaalisti käyttäytyisi aggressiivisesti. Toisin sanoen nuoren itsehillintää pyritään kehittämään. Joissakin kaupungeissa nuorisorangaistusta suorittavan on mahdollista osallistua erilliselle suuttumuksenhallinta -kurssille. Tätä ohjelmaosiota käytetään väkivaltarikoksiin syyllistyneiden nuorten kanssa eli Keisalan ja Marttusen tutkimuksen mukaan yli puolelle nuorista. Suuttumuksen hallinta -kursseja järjestetään myös vankiloissa eri puolella Suomea. (Keisala & Marttunen 2007, 11.)

Väkivaltarikokset ovat iso huolenaihe ja siitä syystä onkin hyvä, että niitä estämään on kehitelty ja kehitellään edelleen keinoja. En ole koskaan uskonut, että pahantekijä tai rikollinen muuttaa tapansa pelkän rangaistuksen voimalla, vaan muutoksen tulisi lähteä syiden ja selitysten löytämisestä ja niiden työstämisestä. Jokin rikollisessa ajaa hänet tekemään tekonsa ja väkivaltarikoksissa se on usein suuttumus. Mikäli voidaan kohdentaa, mistä suuttumus on saanut alkunsa ja miten sitä vaihtoehtoisesti voitaisiin purkaa, ei tarvitsisi turvautua väkivaltaan tai muihin rikollisiin tekoihin.

4.2.5 Liikennekeskustelut

Liikennekeskusteluja käydään lähinnä liikennesrikkomuksia tehneiden nuorten kanssa. Niiden aikana käydään läpi, minkälaisiin liikennesrikoksiin nuori on syylistynyt, annetaan hänelle tietoa liikenneturvallisuudesta, pohditaan rikokseen johdaneita syitä ja motivoidaan nuorta muuttamaan käyttäytymistään vastuullisemmän liikennekäyttäytymisen suuntaan. Aluksi luodaan myös aiheeseen liittyvät tavoitteet ja rangaistuksen loppuvaiheessa käydään läpi, onko tavoitteet saavutettu. Liikennekeskustelujen tavoitteena on antaa nuorelle sellaista tietoa, jota käyttämällä hän ei uusisi rikoksiaan. (Keisala & Marttunen 2007, 11–12.) Tällaisesta tiedosta voisi esimerkkinä olla faktat ja kertomukset liikenneturvallisuudesta ja -onnettomuuksista, joiden kautta nuoren silmiä saataisiin avattua, tai antaa keinoja, joiden avulla nuori oppisi tunnistamaan ja hillitsemään tunteensa, eikä lähtisi aggressiivisena, päihtyneenä tai näytön halun vuoksi auton rattiin.

4.2.6 Päihdekeskustelut

Päihdekeskusteluiden tavoitteena on kartoittaa, onko nuorella päihteiden ongelmakäyttöä, ja jos on, niin joko ohjata hänet päihdehuollon palveluihin tai motivoida nuorta saamaan päihteiden käyttö kontrolliin. (Keisala & Marttunen 2007, 12–13.) Päihteiden käytöstä voi olla ongelmallista puhua nuoren kanssa, sillä saarnaamista nuori ei jaksa kuunnella, toisaalta nuori on saattanut käyttää päihteitä jo pidemmän aikaa, jolloin ihan hentoiset lauseet eivät häneen pure. Tässäkin, kuten kaikessa päihdetyössä, tulisi lähteä liikkeelle käyttäjän itsensä halusta muut-

tua. Käytön vaaroista ja seurauksista tulee toki puhua, mutta muutosta, ainakaan pysyvää, ei tapahdu ellei nuori sitä tosissaan itse halua.

4.2.7 Yhteiskuntaosio

Yhteiskuntaosio muodostetaan nuoren sen hetkisen tilanteen ja tarpeen mukaan, samoin kuten monet muistakin osioista. Yhteiskuntaosiossa käsiteltäviä aiheita ovat esimerkiksi asuminen, työ, opiskelu, raha-asiat, varusmies- ja siviilipalvelus, kunnan tarjoamat peruspalvelut sekä yksilön oikeusturva. (Keisala & Marttunen 2007, 12–13.) Näistä asioista on tärkeä keskustella niin onnistuneen nuorisorangaisituksen suorittamiseksi kuin myös vakaamman tulevaisuuden kannalta. Esimerkiksi huonot asuinolot ja rahatilanne vaikuttavat koulun keskittymiseen. Samoin nuori tarvitsee ohjausta eri opiskelu- ja työskentelyvaihtoehtojen selvittämiseen. Väkisin koulunpenkille istuttaminen ei hyödytä ketään, mutta kun nuori tietää missä ja minkälaista tietoa on saatavilla, on hänen helpompi päästä asiassa eteenpäin.

4.3 Työelämään perehdyttäminen

Edellä mainittujen keskustelujen ja valvontatapaamisten lisäksi nuorisorangaisituksen tulee sisältää valvonnassa tapahtuvaa työelämään tutustumista ja työhön perehdyttämistä, ellei sitä pidetä erityisen tarpeettomana. Työ on palkatonta työtä. (Keisala & Marttunen 2007, 15, 17.) Jos nuori esimerkiksi on jo työelämässä tai saa jatkaa rikoksesta huolimatta vanhassa työpaikassaan, on selvää, ettei hän tarvitse erillistä jaksoa työelämään perehdyttämiseen vaan silloin nuorisorangaisituksen aikana paneudutaan muihin ongelmakohtiin.

Tämän osion tarpeellisuutta on perusteltu monin eri tavoin. Ensinnäkin alle 18-vuotiaalla on usein lyhyt tai ei vielä lainkaan työkokemusta, joka olisi arvokasta tulevaisuutta ajatellen. Toiseksi on huomattu, että monilla nuorisorangaisituksen tuomituilla nuorilla on vaikeuksia tehdä työtä, esimerkiksi sitoutua työn vaatimaan päivärytmiin. Kolmanneksi on listattu nuorten päihde- ja mielenterveysongelmat, jotka aiheuttavat vaikeuksia työnteossa. Lisäksi on haluttu kiinnittää huomiota sopivien työpaikkojen löytymiseen, mikä ei välttämättä ole helppoa.

(Keisala & Marttunen 2007, 15.) On ymmärrettävää, että työnantajilla on ennakkoluuloja ottaa nuorisorangaistusta suorittava nuori töihin.

Ongelmat liittyvät usein toisiinsa, joten ei ole harvinaista, että päihteet, rikokset ja huono koulumenestys kulkevat käsi kädessä. Näin ollen nuori ei mahdollisesti pääse lainkaan kiinni työelämään, mikä ei ainakaan edesauta pääsemään irti päih-teistä ja rikollisuudesta. Työelämään perehdyttämisellä pyritään siis saamaan nuorelle tasapainoisempi elämä.

5 KOKEILU VUOSINA 1997–2004

Vuoden 1997 helmikuussa sai alkunsa nuorisorangaistuksen kokeiluvaihe. Mukana olivat Helsingin, Espoon, Vantaan, Tampereen, Turun, Vaasan ja Joensuun käräjäoikeudet. Kokeilu suunniteltiin aluksi kolmevuotiseksi, sitten se sai kaksi vuotta lisäaikaa ja toinen lisäaika määritteli kokeilun kestäväksi vuoden 2004 loppuun. Kaiken kaikkiaan kyseessä oli siis kahdeksan vuoden kokeilu. Syynä näihin jatkoaikoihin kerta toisensa jälkeen oli uuden rangaistuslajin vähäinen käyttö. Nuorisorangaistus ei saanut lainkaan niin merkittävää alkua ja jalansijaa rangaistuskäytäntöjen joukoissa kuin yhdyskuntapalvelu oli saanut 1990-luvulla. (Marttunen & Takala 2002, 1-2.) Oli kyllä todettu, että tarvitaan lisää nimenomaan nuorille rikoksenteijöille suunnattuja rangaistusmuotoja, mutta kenties nuorisorangaistus yritettiin niin sanotusti lanseerata liian pian suositun yhdyskuntapalvelun jälkeen, jolloin sitä ei ole osattu alkaa hyödyntää.

Kokeilun tarkoituksena oli kerätä tietoa rangaistuslajin käytettävyydestä ja toimivuudesta, jotta niiden pohjalta voitaisiin tehdä parannuksia. Kokeilujakson aikana nuorisorangaistustalakiin tehtiin joitakin muutoksia, joista enemmän seuraavassa kappaleessa. (Marttunen & Takala 2002, 1-2.)

Kaikki ei kokeiluaikana sujunut täysin mutkattomasti ja haluankin tässä nostaa esiin kokeilun yhdenvertaisuusongelman. Alueellisesti rajatun kokeilun voitiin selvästi todeta loukkaavan perustuslain antamaa yhdenvertaisuusoikeutta (Marttunen & Takala 2002, 3). Olemme oppineet, kuinka samasta rikoksesta tulee tuomita samalla lailla. Tämä oikeus ei toteutunut nuorisorangaistuksen kokeiluaikana, sillä kaikissa käräjäoikeuksissa ei ollut yhtäläisiä mahdollisuuksia ylipäätään tuomita nuorisorangaistusta. Käytännössä tämä tarkoitti, ettei samoista rikoksista tuomittu samalla lailla. Tästä käytiinkin keskustelua kun kokeiluaikaa haluttiin useampaan otteeseen jatkaa (Marttunen & Takala 2002, 3).

Kokeilun jälkeen voitiin nuorisorangaistuksen hyviksi puoliksi listata konkreettisuus, intensiivisyys sekä mahdollisuus muokata rangaistuksen sisältöä nuoren tarpeiden mukaan. Ongelmia sen sijaan ilmeni enemmänkin. Niihin kuitenkin kehitettiin parannusehdotuksia:

1. Nuoren tilanne selvitettävä ennen tuomioistuinkäsittelyä ja tähän liittyvät säädökset uudistettava.
2. Laissa tulee säätää alustavan toimeenpanosuunnitelman laatimisesta.
3. Nuorisorangaistuksen suhde ehdolliseen vankeuteen on selvennettävä.
4. Nuoren mielipide nuorisorangaistuksen tuomitsemiseen on huomioitava paremmin.
5. Rangaistuksen jakamista nuorisopalveluun ja valvontaan tulee miettiä uudelleen.
6. On tehtävä selvennystä siihen, kuinka toimia ja mitä seuraa toimeenpanosuunnitelman rikkomisesta.
7. Rangaistukseen on yhdistettävä päihde- ja mielenterveyskuntoutusohjelmat niitä tarvitseville, muutoin rangaistuksen suorittaminen on mahdotonta.

(Marttunen 2005, 6.) Seuraavasta kappaleesta selviää kohta kohdalta, mihin yllä mainituista ongelmakohdista puututtiin kokeiluvaiheen päätyttyä ja mitkä ovat vielä vailla selvennystä.

5.1 Mitä muutoksia tehtiin?

Kokeilulakiin verrattuna ehdotettiin tehtäväksi lukuisia muutoksia, jotka olivat saaneensa alkunsa kokeiluvaiheen kokemuksista sekä nuorisorikostoimikunnan mietinnöistä. Muutoksia seikkoihin, jotka edellisessä luvussa todettiin kokeiluvaiheen ongelmakohdiksi:

1. Ennen tuomioistuinkäsittelyä sosiaaliviranomaiset laativat nuoresta henkilötutkinnan, jolla muun muassa hänen elämäntilanteensa pyritään kartoittamaan.
2. Nuorisorangaistustlain 4 §:ssä säädetään toimeenpanosuunnitelman laatimisesta.

3. Nuorisorangaistuksen ja ehdollisen rangaistuksen suhde on yhä epäselvä. En ole löytänyt selvennystä siihen, miten näiden kahden rangaistuksen suhde määritellään tämän hetken käytännöissä. Vuonna 1999 muutettiin kokeilulakia siten, että nuorisorangaistusta ryhdyttiin pitämään ehdollisen vankeusrangaistuksen vaihtoehtona (HE102/2004). Aikaisemmin oli ajateltu, että nuorisorangaistusta suositeltaisiin ja määrättäisiin pääosin sellaisille nuorille, joilla oli jo ehdollinen tuomio takanaan, ja tämän muutoksen myötä nuorisorangaistuksen piiriin tuli runsaasti lisää nuoria. Muutoksen tarkoituksena oli nimenomaan katkaista nuoren rikoskierre jo varhaisessa vaiheessa. Tämä muutos oli mielestäni hyvä ja tarpeellinen, sillä uskon, että nuorisorangaistus tehoaa paremmin nuoreen, joka on vasta ehkä muutaman kerran rötöstellyt eikä häntä tarvitse yrittää vetää kuiville vielä kovin syvästä rikollisuuden kuilusta.

4. Nuorta kuullaan aina ennen nuorisorangaistuksen tuomitsemista, tämän määrää nuorisorangaistuksesta annettu laki. Kuulemistilaisuudessa kysytään nuoren oma mielipide rangaistukseen, jolloin rangaistuksen piiriin valikoituisivat ne nuoret, joilla on motivaatiota rangaistuksen suorittamiseen. Mikäli nuori ei saavu tapamiseen, ei nuorisorangaistusta voida tuomita.

5. Jako nuorisopalveluun ja valvontaan poistettiin. Nyt käytössä on valvonta, sosiaalista toimintakykyä tukevat ohjelmat sekä työhön perehdyttäminen. On ryhdytty puhumaan tukitoimista, joiden on tarkoitus edistää nuoren elämänhallintaa ja rangaistuksen suorittamista. Eräs tukitoimi on esimerkiksi rangaistuksen toimeenpanosuunnitelman tekeminen.

6. Nuorisorangaistuslain 16 § käsittelee rangaistuksen ehtojen ja määräysten rikkomista. Nuorelle tulee antaa rikkeistä ensin huomautus ja sen jälkeen kirjallinen varoitus. Mikäli nämä eivät tehoa, annetaan asian käsittely tuomioistuimelle. Vakavat rangaistuksen rikkomiset johtavat rangaistuksen keskeyttämiseen.

7. Mukaan ovat tulleet päihdekeskustelut sekä esimerkiksi Kris ry:n tarjoama päihdehuoltojakso.

Yhä on avoinna se, olisiko nuorisorangaistus mahdollista laajentaa myös 18–20-vuotiaana tehtyihin rikoksiin. (HE102/2004.) Itse kannatan joko nuorisorangais- tuksen laajentamista kaikkiin alle 21-vuotiaisiin (säädetäänhän heidät laissakin nuoriksi rikoksentekijöiksi) tai vastaavanlaisten tukitoimien tarjoamista erityisesti alle 21-vuotiaille. Unelma olisi, mikäli resurssit eivät olisi ongelma, saattaa monimuotoiset tukitoimet ja ohjelmat kaikkien rikoksiin syyllistyneiden saataville. Käytännössä sen tuskin koskaan on mahdollista, mutta mielestäni niin ehkäisy kuin kuntoutus ovat tärkeitä.

6 MUKANA OLEVAT TAHOT

Nuorisorangaistuksen suunnitteleminen ja toteuttaminen vaatii monen tahon yhteistyötä. Tässä kappaleessa nostan esille Rikosseuraamusviraston, Kriminaalihuoltolaitoksen ja sosiaaliviranomaiset. Myös Kris ry ja erityisesti sen Havahdutus-ohjelma on ansainnut oman kappaleensa.

Uskon, että eri organisaatioiden välinen toiminta vaatii vielä parantamista, jotta nuorisorangaistus saavuttaisi suuremman suosion. Alku on kuitenkin hyvä, sillä pidän tärkeänä, että nuorten rikollisten kohdalla ei ajatella vain rangaistusta, vaan myös rikollisuuteen johtaneita syitä sekä rangaistuksesta aiheutuvia seurauksia.

6.1 Rikosseuraamusvirasto

Rikosseuraamusviraston tehtävänä on kehittää ja johtaa rikosseuraamusalaa. Se vastaa sekä kriminaalihuoltolaitoksen että vankeinhoitolaitoksen johtamisesta ja ohjaa vankeusrangaistusten ja yhdyskuntaseuraamusten, siis myös nuorisorangaistuksen, täytäntöönpanoa. Rikosseuraamusvirasto pyrkii lisäksi ehkäisemään uusintarikollisuutta muun muassa auttamalla nuorisorangaistusta suorittavaa sopeutumaan yhteiskuntaan. (Rikosseuraamusviraston esite 2006.)

Kun tuomioistuin määrää nuorisorangaistuksen, kulkee tuomiolauselma tuomioistuimesta rikosseuraamusviraston oikeudelliseen yksikköön. Siellä todetaan tuomion täytäntöönpanokelpoisuus ja tuomiolauselma lähetetään Kriminaalihuoltolaitoksen aluetoimistolle. (Rikosseuraamusvirasto 2009.)

6.2 Kriminaalihuoltolaitos

Kriminaalihuoltolaitos toimii oikeusministeriön alaisuudessa ja se huolehtii osaltaan nuorisorangaistuksen toimeenpanosta. Tällä hetkellä kriminaalihuoltolaitoksella on 15 aluetoimistoa, joiden lisäksi on useita yksiköitä, paikallistoimistoja ja toimipisteitä. Toimipaikka määräytyy nuorisorangaistukseen määrätyn henkilön kotikunnan mukaan ja tarkoituksena on, että rangaistuksen voisi suorittaa lähiympäristössä. (Kriminaalihuollon esite 2006.) Vaikka toimipisteillä on pyritty kattamaan koko maa, voi karttaa tarkastellessa helposti huomata, että kaikesta huoli-

matta välimatkat voivat nousta pitkiksi. Esimerkiksi rannikon puolella Vaasan ja Porin välillä ei ole yhtään toimipaikkaa ja harvassa ne ovat Pohjois-Suomessakin.

Kriminaalihuoltolaitoksella työskentelee noin 300 virkamiestä ja laitoksella on 500 yksityishenkilöä valvojina (Kriminaalihuollon esite 2006). Laitoksen työjärjestys määrittelee heidän tehtävänsä seuraavasti: ”Kriminaalihuoltolaitoksen tehtävänä on huolehtia ehdolliseen rangaistukseen tuomittujen nuorten rikoksenteikiöiden valvonnan, nuorisorangaistuksen, yhdyskuntapalvelun ja ehdonalaisesti vapautettujen valvonnan täytäntöönpanosta. Yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanotehtäviin kuuluvat myös edellä mainittuihin seuraamuksiin liittyvät valmistelevat toimenpiteet ja lausunnot.” (Kriminaalihuoltolaitos 2009.) Myös joidenkin virkamiesten tehtävät ovat erikseen määritelty kyseisessä työjärjestyksessä.

6.3 Sosiaaliviranomaiset

Sosiaaliviranomaiset ovat yksi merkittävä sidosryhmä nuorisorangaistuksen toimeenpanossa. Nuoret, jotka tekevät rikoksia, ovat voineet olla jo ennestään sosiaalihuollon asiakkaita, tai sitten heidän nuoren ikänsä vuoksi tulevat sosiaaliviranomaiset mukaan prosessiin. Nuorisorangaistukseen tuomittujen rikokset on tehty keskimäärin 16 1/2 -vuoden iässä ja tuomittujen keski-ikä on hieman yli 17 vuotta (HE102/2004). Sosiaaliviranomaiset voivat olla mukana esimerkiksi poliisin kuulusteluissa tai toimeenpanosuunnitelmaa laadittaessa (Marttunen 2002, 179; Kriminaalihuoltolaitos 2005).

Lisäksi sosiaaliviranomaisten tehtäviin kuuluu laatia nuoresta *henkilötutkinta*, jota käytetään hyväksi rangaistuksen toimeenpanosuunnitelmaa laadittaessa. Henkilötutkinta on asiantuntijalausunto nuoren kehityksestä, kasvuoloista ja nykyisestä elämäntilanteesta. Lisäksi lausunnossa arvioidaan rikokseen johtaneita syitä ja annetaan suositus nuorelle soveltuvasta rangaistusseuraamuksesta. Henkilötutkintaan hankitaan tiedot nuorelta itseltään, hänen huoltajiltaan, koulu- ja terveystyöväiranomaisilta sekä esitutkintapöytäkirjoista. (Marttunen 2002, 207–208.)

6.4 Kris ry ja Havahdutus-ohjelma

Kris ry on lähinnä entisistä vangeista koostuva järjestö, jonka tehtävänä on tukea vankilassa olevia ja vapautuvia henkilöitä. Kris ry toimii Suomessa ympäri maan ja sen toiminta on muodostunut monipuoliseksi aina vankilatapaamisista asumisen tukemiseen ja nuorten rikollisten kanssa tehtävään työhön. Olin 10.12.2008 Kris-Tampere ry:n luennolla, jossa muun ohessa toiminnanohjaaja Timo Valkama kertoi nuorisorangaistusnuorille kehitellystä Havahdutus-ohjelmasta. Havahdutus-ohjelmaan kuuluu esimerkiksi päihdehuoltojakso, joka toteutetaan ryhmätoimintana. Ideana on, että kerätään joukko nuorisorangaistuksessa olevia nuoria ja koonnutaan esimerkiksi yhteensä viitenä kertana, kulloinkin noin tunnin ajaksi Kris ry:n toimintakeskukseen keskustelemaan. Ohjelman nimen mukaisesti tarkoituksena on havahduttaa nuoria ja avata heidän silmiään muun muassa sen suhteen, mitä seuraa pähteiden käytöstä tai rikolliselle polulle lähtemisestä. (Valkama 2008.)

Havahdutus-ohjelma on Kriminaalihuoltolaitoksen tilaama palvelu Kris ry:ltä. Toiminnanohjaaja Timo Valkaman mielestä ohjelma on tuottanut tulosta, sillä hänen mielestään nuorista näkee, että toisinaan he todella kuuntelevat mitä ohjaajille on sanottavana. (Valkama 2008.) Ajatusten herättäminen ja havahdutus on siis päässyt käyntiin. On hienoa, että nuorille on tarjota useita monimuotoisia palveluita, sillä samoin kuin muut käyttämäni lähteet, myös Valkama on huolissaan nuorten korkeasta rikosten uusimisprosentista. Hänen mukaansa kaikista vankilassa tuomionsa kärsineistä 38 % palaa vankilaan, mutta nuorilla paluuprosentti on huomattavasti suurempi. Nuoriin ei tehoa pelottelu, sen sijaan vankilayhteisö on voinut olla monelle nuorelle ensimmäinen yhteisö johon hänet on otettu mukaan. Näin ollen nuori kiintyy vankilassa (voidaan ajatella samoin myös vapaana olevan nuoren kiintymistä rikollisporukkaansa) siellä tapaamiinsa ihmisiin ja vankila (rikollisporukka) alkaakin tuntua tutulta ja turvalliselta. Vankilan ulkopuolella nuori rikollinen olisi vain härikkö, erilainen, joku joka ei kuulu joukkoon, mutta vankilassa (rikollisporukassa) saa tuntea kuuluvansa yhteisöön ja on hyvä olla. Valkama jopa kertoi nuorista, jotka puhuvat ”pääsevänsä vankilaan kavereiden luo”. (Valkama 2008.) Havahduttaminen onkin juuri oikea sana kuvaamaan sitä,

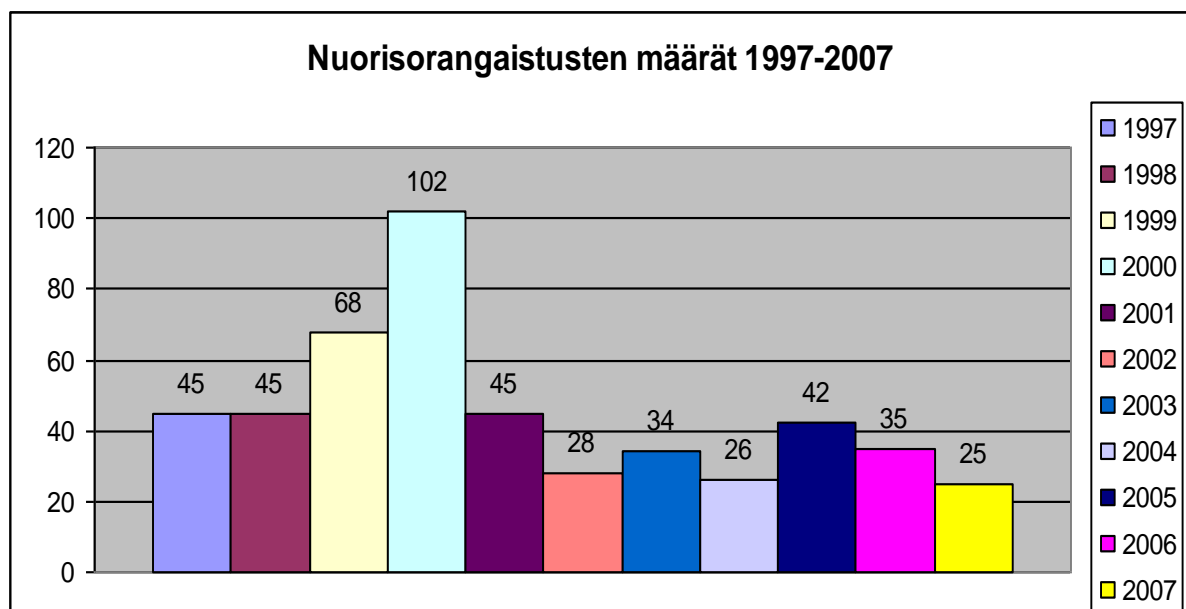
mitä nuoret rikolliset tarvitsevat. Heillä on vielä hyvät mahdollisuudet muuttaa tapansa, kunhan ensin havahtuvat nykyhetkeen ja ymmärtävät tekemänsä rikokset.

7 ANNETUT NUORISORANGAISTUKSET

Vuonna 2004 hallitus arvioi esityksessään, että vuositasolla alle tuhat nuorta tul-taisiin tuomitsemaan nuorisorangaistukseen. Tähän määrään päädyttiin siitä syys-tä, että tilastojen mukaan vuosittain on käsittelyssä reilut kaksi tuhatta alle kah-deksantoistavuotiaan tekemää rikostapausta, joista voitaisiin tuomita pääsääntöi-sesti ehdollinen, joissain tapauksissa myös ehdoton vankeusrangaistus. Näistä yli kahdesta tuhannesta noin kolmasosalle voitaisiin tuomita nuorisorangaistus. (HE102/2004.)

Todellisuudessa määrät ovat jääneet selvästi alle tavoitteiden. Kokeiluajan alku-vaiheessa tuomittujen rangaistuksen määrät lähtivät kasvuun, esimerkiksi vuonna 2000 tuomittiin 102 nuorisorangaistusta mutta viime vuosina suunta on ollut sel-västi laskusuuntainen. Nuorisorangaistusten määrät on saatu Marttusen & Keisa-lan kirjasta Nuorisorangaistus I sekä Tilastokeskukselta.

Kuva 3.

Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2005, eli ensimmäisenä vuotena kun rangaistus oli käytettävissä koko maassa, Suomessa tuomittiin 42 nuorta nuorisorangaistuk-seen. Vuotta myöhemmin tilasto näyttää 35 annettua rangaistusta ja vuonna 2007 luku on tippunut jo 25:en. Annettujen rangaistusten keskimääräinen kesto nousi

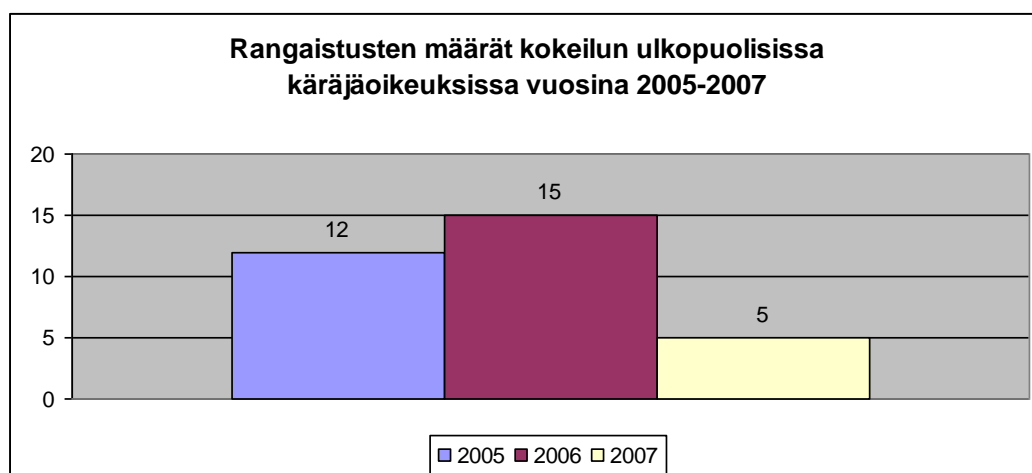
5,9 kuukaudesta 6,6 kuukauteen vuodesta 2006 vuoteen 2007. 15–17 -vuotiailla rangaistukset ovat kestoltaan hieman pidempiä kuin heillä, joille tuomio on annettu vasta täysi-ikäisyyden jälkeen. Vuonna 2007 alle 18-vuotiaalle määrätty nuorisorangaistus kesti keskimäärin 6,6 kuukautta. Vastaavasti jo täysi-ikäisyyden saavuttanut sai keskimäärin 5 kuukauden tuomion. (Tilastokeskus 2009.)

Vuonna 2008 Rikosseuraamusviraston ylläpitämään tuomiorekisteriin otettiin yhteensä 16 013 rangaistustuomiota, joista 11 878 oli ehdottomia vankeusrangaistuksia, 4 115 yhdyskuntapalvelutuomioita ja 20 nuorisorangaistuksia. (Rikosseuraamusvirasto 2009.)

7.1 Kokeilun ulkopuoliset käräjäoikeudet

Kokeiluaikana suunniteltiin, kuinka tuomittavien nuorisorangaistusten määrät lähtevät huomattavaan nousuun, kun rangaistus laajenee koko maahan (HE102/2004). Itse olisin nuorisorangaistuksen vähäisen käytön vuoksi uskaltanut veikata, etteivät sellaiset paikkakunnat tai kaupungit, jotka eivät olleet kokeilussa mukana, innostu ottamaan nuorisorangaistusta käyttöön. Taulukosta voi kuitenkin huomata, että nuorisorangaistuksia on annettu jonkin verran. Vuonna 2005 annettiin 12 rangaistusta, 2006 15 rangaistusta ja vuonna 2007 5 rangaistusta. (Tilastokeskus 2009.) Merkittävää suosiota nuorisorangaistus ei siis ole saanut, mutta pienemmätkin paikkakunnat ovat sitä jonkin verran käyttäneet.

Kuva4.

6. *Resurssien puute.* Nuorisorangaistuksen vähäiselle käytölle on etsitty syitä käytännön ongelmista. Prosessi vaatisi huomattavaa yhteistyötä muun muassa sosiaaliviranomaisilta ja kriminaalihuollolta, mutta sitä ei ole aina helppo toteuttaa. (HE102/2004.) Tiivis yhteistyö ja nuorisorangaistuksen tapauksessa ns. rangaistusmuodon lanseeraus vaatisi hyvin suunnitellun järjestelmän sekä lisäresursseja. Nuorisorangaistus tarvitsee niin ajallista kuin rahallista panostusta eikä se onnistu, ellei sitä varten ole hankittu esimerkiksi lisätyöntekijöitä.

7. *Yhdyskuntapalvelun suosio.* Itse uskon yhdeksi syyksi nuorisorangaistuksen vähäiselle käytölle yhdyskuntapalvelun suosion. Yhdyskuntapalvelu on myös melko uusi rangaistusmuoto Suomessa, ja sen suosio on ollut valtava. Näistä kahdesta voidaan löytää samanlaisia elementtejä (palkatonta työtä, valvontaa, ehdotonta vankeustuomiota selvästi vapaampi rangaistus) ja niitä voidaan tuomita osin samankaltaisista rikoksista. Jossain määrin saatetaan siis elää vielä yhdyskuntapalvelun huumassa, ettei osata avata silmiä uudelle tulokkaalle, nuorisorangaistukselle.

Lisäksi yksi selitys vähäiselle käytölle on pitkittynyt kokeiluvaihe (HE102/2004). Kokeiluvaihetta jatkettiin pariin kertaan ja loppujen lopuksi se venyi kahdeksanvuotiseksi. Ei siis ole mikään ihme, että sen parissa työskentelevät ihmiset ehtivät kyllästyä siihen eikä heillä enää riitä samanlaista energiaa työskennellä nuorisorangaistuksen hyväksi.

Vaikka nuorisorangaistuksen taakkana on vielä lukuisia ongelmia, on hyvä kiinnittää huomiota myös positiivisiin puoliin. On nimittäin olemassa iso ryhmä nuoria, jotka suorittavat rangaistuksensa moitteettomasti alusta loppuun asti. Näihin nuoriin kuuluvat pitkälti ne nuoret, joiden rikollisuus ei ole vielä edennyt pitkälle vaan on ollut lähinnä satunnaista. Samoin ne nuoret, jotka täysi-ikäisyyden kynnyksellä havahtuvat parantamaan tapojaan, osaavat ottaa hyödyn nuorisorangaistuksesta ja saavat muutettua elämänsä suunnan. (HE102/2004.)

8 YHTEENVETO

Yhteenvetona voitaneen todeta, että nuorisorangaistus näyttää paperilla hyvältä ja sitä on kyllä huolella suunniteltu, mutta käytännön toteutus vaatii vielä hiomista. Useamman syyn seurauksena nuorisorangaistusta käytetään hyvin vähän. Töitä voitaisiin tehdä ainakin sen eteen, että rangaistusta tehtäisiin tunnetummaksi tuomioistuimissa työskenteleville, jolloin se vähitellen alkaisi muodostua todelliseksi vaihtoehdoksi, kun nuorta tuomitaan.

Ehdottomana etuna nuorisorangaistuksessa on sen intensiivisyys ja muokattavuus jokaiselle nuorisorangaistusnuorelle sopivaksi. Esimerkiksi liikenne rikkomuksen tehneelle painotetaan liikennekeskusteluja ja väkivaltarikollisen kanssa keskitytään suuttumuksen hallintaan. Myös työelämään perehdyttäminen on tärkeää, jotta nuori voisi palata osaksi normaalia yhteiskuntaa ilman rikoksia.

Uutuusarvonsa vuoksi nuorisorangaistusta on mielenkiintoista tutkia. Kirjallisuutta ja muuta aineistoa löytyy opinnäytetyötä ajatellen juuri sopivasti; tietoa löytyy kun osaa etsiä ja juuri sen verran että suurin osa on ajallisesti mahdollista käydä läpi. Rangaistuslajin uutuus aiheutti toki myös ongelmia, sillä annetuista tuomioista ei vielä ole kovin paljoa tilastotietoa. Erityisesti jäin kaipaamaan tietoa siitä, kuinka nuorisorangaistus vaikuttaa uusintarikollisuuteen. Tästä esiin nouseekin *jatkotutkimusehdotus*, eli millä todennäköisyydellä nuori uusii rikoksensa nuorisorangaistuksen jälkeen. Nuorten uusimisprosentti on valtava, joka tässäkin työssä tuodaan esiin, mutta kiinnostavaa olisi tietää, miten nuorisorangaistus vaikuttaa uusimiseen. Tätä yritin selvittää, mutta aiheesta ei vielä löytynyt tietoa, joten tulevaisuudessa joku toinen voisi ottaa tästä tutkimusaiheen itsellensä. Toinen tutkimusehdotus, joka tätä työtä tehdessä nousi esiin, on vertailla eri maissa käytössä olevia, nuorille suunnattuja rangaistusmuotoja. Aiheesta löytyy mielenkiintoista kirjallisuutta.

Oli positiivista huomata, kuinka monimuotoisia keinoja on käytettävissä puuttatessa nuorten rikoskäyttäytymiseen. Uskon, että nuoriin rikollisiin on helpompi vaikuttaa kuin ns. paatuneisiin rikollisiin. Toisaalta välinpitämättömän, negatiivisesti asennoituvan ja rikollisuutta jopa ihannoivan nuoren kanssa on haastavaa

työskennellä, mutta eri tahojen suunnitellulla yhteistyöllä voidaan nuori saada irti rikoskierteestä. On kliseistä sanoa, että nuorissa on tulevaisuus, mutta nuoret ansaitsevat useamman mahdollisuuden sekä etenkin rikoksettoman elämän. Mielestäni nuorisorangaistus on hyvä keino havahduttaa nuori, opettaa hänet kantamaan vastuu teoistaan sekä antaa hänelle mahdollisuus muuttaa elämänsä suunta rikoksettomaksi.

LÄHDELUETTELO

HE102/2004. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi nuorisorangaistuksesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. 4.6.2004.

HE251/1994. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi nuorisorangaistuksesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. 21.10.1994.

Iivari, Juhani (toim.) 2007. Rikos- ja riita-asioiden sovittelijan opas. Uudistettu painos. Vaajakoski. Gummerus Kirjapaino Oy.

Jahnukainen, Markku - Kekoni, Taru - Pösö, Tarja (toim.) 2004. Nuoruus ja koulu. Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki. Hakapaino Oy.

Keisala, Hertta - Marttunen, Matti 2007. Nuorisorangaistus II: Toimeenpano ja vaikuttavuus. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki. Hakapaino Oy.

Kivivuori, Janne 2002. Nuoret rikoksen tekijöinä ja uhreina. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki. Hakapaino Oy.

Kriminaalihuoltolaitos 2005. Rikosseuraamusalan käsikirjoja 1/2005: Nuorisorangaistuksen täytäntöönpano.

Kriminaalihuoltolaitos 2009. Kriminaalihuoltolaitoksen työjärjestys. Voimaan 15.3.2009 [online]. [viitattu 21.5.2009]. Saatavilla [www-muodossa:<URL: http://www.kriminaalihuolto.fi/uploads/8ou0its_1.pdf>](http://www.kriminaalihuolto.fi/uploads/8ou0its_1.pdf).

Kriminaalihuoltolaitos 2009. Ehdollisesti rangaistujen nuorten valvonta. [online]. [viitattu 14.5.2009]. Saatavilla [www-muodossa:<URL: http://www.kriminaalihuolto.fi/15136.htm>](http://www.kriminaalihuolto.fi/15136.htm).

L39/1889. Rikoslaki. 19.12.1889.

L262/1940. Laki nuorista rikosentekijöistä. 31.5.1940.

L672/2002. Laki sakon täytäntöönpanosta. 9.8.2002.

L1196/2004. Laki nuorisorangaistuksesta. 21.12.2004.

Laine, Matti 1991. Johdatus kriminologiaan ja poikkeavuuden sosiologiaan. Juva. WSOY.

Laitinen, Ahti - Nyholm, Marja-Liisa 1995. Luvaton nuoruus. Helsinki. Painatuskeskus Oy.

Lappi-Seppälä, Tapio 2000. Rikosten seuraamukset. Helsinki. Werner Söderström Lakitieto Oy.

Marttunen, Matti 2005. Nuorisorangaistus: Miksi, millainen ja milloin? Esitelmä valtakunnallisilla syyttäjäpäivillä 25.1.2005.

Marttunen, Matti - Keisala, Hertta 2007. Nuorisorangaistus I: Nuorisoprosessi ja tuomitseminen. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki. Hakapaino Oy.

Marttunen, Matti - Takala, Jukka-Pekka 2002. Nuorisorangaistus 1997–2001. Uuden rangaistuslajin arviointi. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki. Hakapaino Oy.

Oikeuslaitos 2009. Sakko [online]. [viitattu 15.5.2009]. Saatavilla www-muodossa:<URL: <http://www.oikeus.fi/5856.htm>>.

Rikollisuustilanne 2006. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki. Hakapaino Oy.

Rikosseuraamusvirasto 2006. Rikosseuraamusviraston esite. Helsinki.

Rikosseuraamusvirasto 2006. Kriminaalihuoltolaitoksen esite. Helsinki.

Rikosseuraamusvirasto 2009. Rangaistukset [online]. [viitattu 24.4.2009]. Saatavilla www-muodossa:<URL:<http://www.rikosseuraamus.fi/15109.htm#top>>.

Tilastokeskus 2009. Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannat. Rikostilastot. [viitattu 24.4.2009, 15.5.2009].

Valkama, Timo 10.12.2008. KRIS-Tampere ry:n toiminnanohjaaja (luento). Vaasa. Vaasan ammattikorkeakoulu.